

Szerződéses (v)iszonyaink

Kockázatok és mellékhatások – 2. rész

A bírósági gyakorlatban a műszaki tartalom megváltozásának következménye a szerződés módosítása. A műszaki tartalom azonban egy nem jól körülhatárolt fogalom.

A mai gyakorlat eredete talán egy téves fordításból származik, amit helyes lenne a jogszabályokban is helyre tenni.

Zsigmondi András

A változás köre és a szerződésmódosítás előidézője nem a műszaki tartalom, hanem a „beruházás tartalma”. A műszaki tartalom és beruházás tartalma nem azonos fogalmak. Az építőipari kivitelezések során a felek jellemzően vállalkozási típusú kivitelezési szerződést kötnek egymással. A Ptk. értelmében kivitelezési szerződés alapján a vállalkozó tevékenységgel elérhető eredmény megvalósítására, a megrendelő annak átvételére és a vállalkozói díj megfizetésére köteles. Ahhoz, hogy jövőben létrehozandó eredményt a vállalkozó meg tudja alkotni és az eredmény megfelelőségét a megrendelő ellenőrizni tudja, kellő részletességgel körül kell írni mindazt a tevékenységet, amit a vállalkozó a szerződés alapján elvégez – ezt nevezik a szakmagyorkorlók a szerződés műszaki tartalmának.

De mi a műszaki tartalom jogilag?¹

Az Épkiv. 3. § (2) c) pontja is kifejezetten előírja, hogy a kivitelezési szerződésben meg kell jelölni a vállalt építőipari kivitelezési tevékenység vagy építési-szerelési munka pontos megnevezését az építményre, építési tevékenységre vonatkozó

követelmény (mennyiségi és minőségi mutatók) meghatározásával. A műszaki tartalom kérdése a kivitelezés alatt akkor merül fel, ha változás történik az eredeti szerződéses tartalomhoz viszonyítva. A jogi, bírósági és szakmai irodalom is ilyenkor a „változás a műszaki tartalomban” kifejezést használja, ugyanakkor egyetlen jogszabály sem határozza meg a műszaki tartalom fogalmát (szerencsére). De mi is a műszaki tartalom?

A szerződésben meghatározott célra való alkalmasság, a szerződésben kikötött minőségnek és teljesítménynek való megfelelés, vagyis a célja vagy a tárgya a beruházásnak. A megrendelő által közölt, illetőleg felismerhető igényeinek, elvárásainak teljesítése a sarokpontja a műszaki tartalom meghatározásának. A „műszaki tartalom” nem jogi kategória, semmiféle fogalom meghatározás nem található rá, de a jogszabályok és joggyakorlat és mérnöki gyakorlat is rendszeresen használja a kifejezést.

A lényeges vagy meghatározó műszaki tartalomnak más és más tartalma, részletettség, mélysége, lehet a projekt funkciója, az ajánlatkérő céljai, vagy a szerződésben meghatározott szempontok miatt. Vitákat vethet fel, hogy egy nem pontosan meghatározott fogalom eltérő értelmezése súlyos jogi következményekkel járhat valamelyik résztvevő félre. A tisztázás érdekében a „műszaki tartalom” kifejezésnek két szintjét különböztetjük meg.

A köznyelvi használatban a műszaki tartalomra minden vagy bármi beleértendő, ami egy beruházás során fizikai értelemben megvalósul. Általában a jogi dokumentumok és irodalom ilyen általános,

bármilyen részletre kiterjedő értelemben használják a kifejezést, vagyis minden eltérés a műszaki tartalom akármelyik kis részletében változást jelenthet.

A projekt céljától függ azonban, hogy mely elemek minősülnek lényegesnek, akár a mű funkcionális használata szempontjából, akár az ajánlatkérő objektív vagy szubjektív (pl. esztétikai stb.) szempontjai következtében. Ezért bizonyos műszaki rész elemek lényegesek lehetnek az egyik szerződésben, míg másokban eltérő igények és prioritások mutatkoznak, ezért más elemek lesznek lényegesek. Teljesen azonos közbeszerzési jogi megközelítés mellett a műszaki tartalom vizsgálata különböző eredményt adhat egyes beruházások között annak függvényében, hogy a szerződéses cél teljesítése szempontjából lényeges elemről van-e szó, így az műszaki tartalom változás vizsgálata a szerződés alapján eltérő eredményre is vezethet.

A Közbeszerzési törvény 3. § az alábbi fogalom meghatározást adja ide kapcsolhatóan (a „műszaki tartalom” definícióját nem közli): Műszaki egyenértékűség: A Kbt. 3. § 30. pont szerint a létesítmény, a termék vagy a szolgáltatás olyan meghatározó műszaki paramétere, amely mérhető, és amelynek előírt mérőszámát több létesítmény, termék vagy szolgáltatás is teljesítheti. Az általános megfogalmazás elvileg széleskörű szabadságot biztosít a résztvevőknek, de az általános jellege miatt nem egyszerű egy-egy adott esetre, körülményre lebontani.

A Közbeszerzési törvény 58. § (2) bekezdése viszont kissé eltérően adja a definíciót:

„Az ajánlatkérő köteles megadni az eljárást megindító felhívásban vagy a további közbeszerzési dokumentumokban a közbeszerzés tárgyára vonatkozó műszaki leírást. A műszaki leírás azoknak az előírásoknak az összessége, amelyek meghatározzák azokat a közbeszerzés tárgya tekintetében megkövetelt jellemzőket, melyek alapján a közbeszerzés tárgya olyan módon írható le, hogy az megfeleljen az ajánlatké-

¹ Marián Gábor - Weber László - Zsigmondi András: A Magyar Mérnöki Kamara előterjesztése a Közbeszerzési Hatóság keretében működő tanács részére a műszaki egyenértékűség megállapításának módjairól. MMK Építési Tagozat, 2022.

ró által igényelt rendeltetésnek. E jellemzők utalhatnak a kért építési beruházás, áru vagy szolgáltatás előállításának és nyújtásának folyamatára vagy módszerére, vagy életciklusa bármely más szakaszának valamely konkrét folyamatára, akkor is, ha ezek a tényezők végeredményben nem befolyásolják az adott építési beruházás, áru vagy szolgáltatás tulajdonságait, feltéve, hogy kapcsolódnak a szerződés tárgyához [76. § (7) bekezdés], valamint annak értékéhez és céljaihoz képest arányosak."

A két megközelítés látszólagos eltérése vitákat szokott okozni, mert a műszaki tartalom körében nem arról van szó, hogy valamennyi paraméter tekintetében szükséges az egyezés, hanem a meghatározó, lényegi műszaki paraméterek tekintetében kell az egyenértékűségnek teljesülnie.

Jelentősen eltérő értelmezésekre ad okot, ha a változás vizsgálat a termék, a létesítmény vagy a szolgáltatás szintjén végzendő el a szerződéses dokumentumok alapján. A műszaki tartalom megértése egyik eltérés vagy változtatás értékelésének egyik lényeges műszaki-technikai eleme. A változtatás vizsgálatát, a műszaki tartalomnak azon részére kell elvégezni, amelyet az ajánlatkérő a beruházás célja szempontjából lényegesnek, meghatározónak nevezett, vagy határozott meg, vagyis egy változás vizsgálatát nem lehet elválasztani a szerződéses dokumentumokban megfogalmazott megrendelői elvárásoktól, illetve a szerződésben meghatározott közzététel megosztástól. Ezért a szerződés tartamának meghatározásában a feleknek konszenzusra kell jutniuk.

A megrendelő ajánlatkérési dokumentációját egészíti ki a vállalkozó ajánlata. Ideális esetben a két dokumentum maradéktalanul megfelel egymásnak, és ez képezi a szerződés műszaki tartalmát, azonban a gyakorlat azt mutatja, hogy összetett beruházásoknál, kivitelezéseknél ezen dokumentumokban a legnagyobb körültekintés és szakmai felkészültség mellett is lehetnek hibák, hiányosságok, téves számítások stb.

Az EU-irányelvek nem használják a „műszaki tartalom” kifejezést. Általában a „technical specification” kifejezés szerepel az anyagokban, amit sajnós „műszaki leírásnak”, jobb esetben „műszaki előírásnak” fordítanak a hivatalos iratokban. De a „műszaki specifikációk” kifejezés sokkal általánosabb és semmiképpen sem ekvivalens a „műszaki tartalommal”, - mivel

előbbibe beleértendő a Megbízó Követelményei, a Specifikációk, a Tervrajzok és a Mennyiség kimutatások stb.

Másutt általánosságban a „scope of the works” vagy „scope of proposal” kifejezéseket használják, ahol „az építési beruházás tartalma” vagy „ajánlat kiterjedése” lenne a pontosabb fordítás. Az eltérés jelentősége abban áll, hogy a „hatáskör”, „kiterjedés” vagy „hatály” kifejezések visszatálnak az ajánlat kérésre ill. a szerződés megfogalmazására. Nincs kizárva, hogy ezek - a közel 30 éve született - hivatalos EU-irányelvek fordítási pontatlanságai a gyökerei a „műszaki tartalom” eltérő és hibás jogszabályi szóhasználatnak és téves jogi értelmezésének.

A műszaki tartalom tehát nem „abszolút” műszaki vagy jogi meghatározás, tartalma, hatásköre és pontosítása csak az adott szerződés rendelkezéseivel együtt értelmezhető. A műszaki specifikációk meghatározás jelenti a tervekben, a műszaki leírás(ok)-ban², a költségvetésben, a megrendelő követelményeiben, Ajánlatkérési Dokumentációban meghatározott megrendelői elvárásokat a kivitelezendő létesítményről, de ezek a csak a vállalkozási szerződésben és/vagy a szerződéses tárgyalások jegyzőkönyveiben (ha van ilyen) meghatározott előírásokkal együtt értelmezhetők.

Változás, változtatás?

A változtatás, módosítás a korábban feltételezett követelményekhez, körülményekhez képest elrendelt és/vagy megegyezett módosítást jelent, az építési projektekre sajátosan jellemző gyakori esemény. A műszaki tartalom a szerződésben rögzített építési feladat, amely elnyert szerződések esetén kiterjed a megvalósítás határidejére, a szerződéses árra, a megvalósítás jellemző építési technológiájára is.

A változás alkalmazkodást jelent valamilyen körülményhez, ezért ennek a lehetőségét szerződésben biztosítani elengedhetetlen a projekt sikere érdekében. Az építési projekt résztvevői számára ugyanígy a módosítások, változtatások egy alkotó tevékenység és az együttműködés legnagyobb

kihívása. A változásnak, változtatásnak nem lehet fel szakirodalmi definíciója, talán ebből következően a kifejezést a jogászok és műszakiak eltérően értelmezik. A jogi szakirodalom általában a műszaki tartalom bármely részének, részletének módosulását változásnak értékeli. Ez lehet:

- Bármely munkarész hozzáadása, kihagyása vagy helyettesítése.

- Anyagoknak vagy fajtájának, vagy színvonalának megváltoztatása.

- A korábban a szerződésnek megfelelő, de mostanra megváltozott munkák, anyagok vagy áruk eltávolítása a helyszínről.

- A szerződésben foglalt rendelkezések bármilyen módosítása a munkaidő korlátozására, a munkaterület korlátozására, a munkaterület megközelítésére és használatára, valamint a munkák meghatározott sorrendben történő elvégzésére vonatkozóan.

A változás/változtatás kifejezések bizonyos szerződéses rendszerekben vagy jogszabályokban különböző módon vannak értelmezve. Jelen dokumentumban ezért használunk nem szokásos kifejezéseket, mivel ezek jól definiálnak egyes fogalmakat és értelmezésük nyomon követhető a következő fejezetekben. Ilyenek:

- „eltérés” vagy „változás” legáltalánosabb kifejezések, jelentik a műszaki tartalom bármilyen módosulását egy korábbi dokumentumhoz képest, függetlenül attól, hogy ezek a szerződő felek akaratából vagy külső körülmények következtében álltak elő, és függetlenül attól, hogy ezek a megvalósuló mű fizikai értelemben megjelennek-e, vagy csak a végrehajtás módját befolyásolják,

- „változtatás” jelenti a létesítmény bármely megváltozását, amely a szerződő felek vagy harmadik felek kezdeményezése vagy elrendelése által következtek be (FIDIC-szerződésekben használatos kifejezés) és befolyásolja a szerződéses árat és/vagy a megvalósítás időtartamát,

- „elvárást” jelenti a megrendelő/ajánlatkérő oldaláról támasztott olyan követelmények összeségét, amelyeket a közbeszerzési dokumentumokban megjelölt, mint a beruházási cél részleteit,

- „használati érték”-nek nevezzük a projekt célja szerinti működési funkcióknak való megfelelést.

Fontos, hogy az eltérések, változások és változtatások nem csak a hazai jogszabályokban leírt pót- és többletmunkákat fedik le, hanem annál jóval kiterjedtebb értelmű-

² A közbeszerzési műszaki leírás meghatározásának módjáról szóló 321/2015. (X. 30.) Korm. r., valamint az MMK-tervdokumentációk tartalmi és formai követelményeinek szabályzata szerint. Megjegyezzük, hogy a jogszabály a „műszaki leírás” kifejezés alatt mást ért, mint a közbeszerzési Trv. és a kapcsolódó rendeletek (lásd az építésügyi és építésfelügyeleti hatósági eljárásokról és ellenőrzésekről, valamint az építésügyi hatósági szolgáltatásról szóló 312/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet).

ek, többek között a végrehajtás módját és/vagy időtartamát befolyásoló eseményeket, előre nem látható körülményeket vagy akadályoztatásokat is magukba foglalják.

A változtatás mérnöki megközelítését legjobban egy FIDIC szerződéses rendszerrel foglalkozó kézikönyv határozza meg, ami általános megfogalmazása lévén, más szerződések esetén is jól használható:

„Az építőipari termelés sajátosságaiából következően az építési beruházások szükségesszerű, gyakorlatilag elkerülhetetlen velejárói a megvalósítás időszakában bekövetkező változások, változtatások. Ezek a módosítások igen sokfélék lehetnek – kezdeményezheti akár a megrendelő, akár a vállalkozó; a változás, változtatás tárgya lehet a műszaki tartalom, a határidő, a kivitelezési és pénzügyi ütemezés, lényegében bármely szerződéses feltétel. Ennek megfelelően már a szerződés megkötésekor célszerű olyan változtatási mechanizmus kidolgozása, amely hatékonyan, akár külön szerződésmódosítás egyeztetése és aláírása nélkül is alkalmas ezeknek a változtatásoknak kezelésére. A változtatások általában befolyásolják az árat és a megvalósítás időtartamát. A szerződés rendszerint részletesen megállapítja annak mértékét, ahogy a megállapodást a változtatási utasítások ár és megvalósítási időtartam tekintetében befolyásolják. A változtatások egyaránt okozhatják a költségek növekedését és csökkenését.

A vállalkozó azon az alapon adja meg ajánlatát, hogy az általa ajánlott ár fedezi az általa vállalt, kialakított, tervezett és az általa meghatározott módszerekkel és sorrendben kivitelezendő létesítmény(ek) kivitelezését. Tehát az általa ajánlott ár tartalmazza a munkamódszerekben történő, a munkák és a tervezés sorrendjét érintő összes változtatást. Ezért feltételezhető, hogy a Sárga, Ezüst és Arany könyv szerinti, a munka tartalmát részletesen tartalmazó szerződések alapján egy utasítás akkor eredményez változtatást, ha

- befolyásolja a munkamódszereket,
 - befolyásolja a szerződéses árat,
 - befolyásolja a megvalósítás időtartamát, még akkor is, ha a létesítmények funkcionális leírásában foglalt követelmények változatlanok maradnak...”
- Vagyis abban az esetben, ha sem az ár, sem munkamódszer, sem a megvalósítás időtarta-

Megoldás lehet a fogalmak tisztázása, amelyeket a mérnökök és jogászok egyformán értenek és használnak.

ma nem változik meg, nincs értelme változtatásról beszélni.

A jogi munka és a mérnöki gyakorlat összevetése

A jogi és műszaki értelmezési különbségeket alapját fentiek bemutatják. A szerződés egy irat a mellékleteivel együtt, a szerződésmódosítás ennek a korábban érvényes iratnak az írásbeli megváltoztatását jelenti. A bevezetett új fogalom, a „szerződés módosulása” jogdogmatikailag érthető, de nem csoda, hogy a mérnök társadalom – szerződés használói, gyakorlóik nem lát tisztán a kérdésben, vagyis, ha az irat nem változott meg, akkor a szerződés célja és hatásköre nem módosult, a szerződés tárgya nem változott meg, csak annak egyes olyan részlete, ami beruházás célját és kiterjedését nem változtatta meg.

Ha a szerződést nem módosítják, az mégis módosul elve nehezen megy át a szakmagyakorlók fejébe, és jogelméleti kérdésként nem tudnak mit kezdeni vele a gyakorlatban. Igaz, a kérdés elméleti fejtegetésnek tűnhet, mégis jelentős hatással van az uniós projektek kivitelezésére.

A Közbeszerzési Útmutatók értelmében akkor kell a szerződést módosítani, ha a szerződés lényeges elemei módosulnak. Az útmutatók értelmében viszont lényegesnek tekintendő az ár, a határidő és a műszaki tartalom, ebből az következik, hogy a nulla hatású változtatások kivételével mindig szükséges szerződést módosítani. (Ne felejtjük el: a nulla hatású változtatások esetén is sok megrendelő igényli a szerződés módosítását.) Az uniós finanszírozású projektek ex-ante vizsgálatok alapján jelentős számú ellenőrzési pont van a rendszerbe beépítve. Egy változtatást először vizsgál a mérnök (műszaki ellenőr), a megrendelő, majd irányító hatóság, FAKSZ, önálló külső szakértő stb. a folyamat színesítve a kiegészítések, javítások és hiánypótlások sorozatával. (Ha nincs vagy elfogyott a tartalékkeret akkor még további időigényes lépések következnek.) Ezek a folya-

matok a sok szereplő és sok projekt miatt, olyan hosszadalmasok, hogy a szerződő felek – a kivitelezési folyamatok egymásra épülése okán – belesodródhatnak a változások végrehajtásába, anélkül, hogy ezek jogszerű jóváhagyása és a szerződés írásbeli módosítása megtörténne. Ez a helyzet már rendszerszerűnek nevezhető – olyan sűrűn merül fel, és tartós fenntartása nem jó.

Megoldás lehet a fogalmak tisztázása, amelyeket a mérnökök és jogászok egyformán értenek és használnak, valamint a fent jelzett fogalmakat használó jogszabályok értelmes helyreállítása. Ezzel együtt az avított pót- és többletmunka fogalmak kivételezése a Ptk.-ból és helyette a változási, változtatási procedúra jogi elismerése.

A változtatásokat nem lehet elkerülni (csökkenteni lehet, lásd: Mérnök Újság, 2021/9., 30. o.), a szükséges eljárásrendet viszont célszerű a szerződésben szabályozni. Az intelligens szerződéses rendszerek alkalmazkodni képesek a körülményekhez, különösen nagy volumenű, komplex építési projektek megvalósítása dinamikus alkalmazkodást igényelnek a projekt résztvevőitől, időszerű lenne megalkotni vagy átvenni egy ilyen működő rendszert.

Nem kevés munkáról van szó, ahol ilyen okok miatt viták felmerülhetnek. Az építőipar 2021. évi teljesítménye 5389 milliárd forint volt, ebből közbeszerzéssel érintett munkák mintegy 55%. Csak a közbeszerzési építési piac a GDP mintegy 6%-a, tehát megérdemli, hogy pontosítsuk a kapcsolódó fogalmakat, főleg amikor várhatóan az unió is kiemelten ellenőrizni kívánja ezeket a projekteket. A változtatások gyakran viták forrásai, akár a változtatás értékelése, akár annak eldöntése során, hogy a munkák egy része egyáltalán változtatásnak minősül-e – sok időbe és pénzbe kerülhet a szerződés időtartama alatt ennek tisztázása. Bár bizonyos eltérések elkerülhetetlenek, bölcs dolog a lehetséges eltéréseket minimalizálni, ezzel a szerződés odaítélése előtt csökkentve a bizonytalanságokat. Jelen írásnak nem célja a változtatás pénzügyi és időbeli hatásának és következményeinek értékelési módja, mert a változás következményeit csak az adott szerződés feltételeivel összhangban lehet kezelni.

(A szerző megjegyzése: Köszönet illeti Wéber Lászlót, akinek az építőipar sajátosságairól szóló előadásai indítottak a téma továbbgondolására és a következmények alaposabb kifejtésére.)

3 Axel-Volkmar Jaeger – Götz-Sebastian Hök: FIDIC – A Guide for Practitioners, 13. fejelet, Változtatások. ISBN 978-3-642-02099-5.